

רבי מנחם מענדיל האגער זצ"ל האדמו"ר מווישווא-וויזניצא

בגדרי הכלל האין גוזרין גזירה לגזירה

בעזה"ש"ת נפרסם כאן שני מכתבי תורה יקרי הערך: (א) מכתב תשובה מהגה"ק ר' מנחם מענדיל האגער זצ"ל מווישווא, שכתב לתלמידו הגה"ח ר' יחזקאל ווידמאן זצ"ל אב"ד סיטשעל; (ב) מכתב תגובה מהגה"ח מסיטשעל זצ"ל, שבו מאריך לפלפל בדברי תשובת רבו הנ"ל. שני מכתבים האלו המתפרסמים כאן לראשונה בשלימותם, מהווים ביחד דוגמא מאלפת של פילפולא דאורייתא בין הגאונים הקדושים והרבנים החסידים, בסגולותיהם המיוחדות בבחינות סיני ועוקר הרים, המתגלות במלוא תוקפם מתוך חילופי המכתבים הלזה.

תשובת הגה"ק מווישווא נכתב כמענה על מכתב שקיבל מתלמידו הגה"ח מסיטשעל, שבו הקשה התלמיד קושיא עצומה על דברי הראשונים שכתבו דבאיסור כרת גזרינן גזירה לגזירה, והגה"ק מיישבו על פי דרך אחר בהבנת דברי הראשונים, ואח"כ מאריך לברר עצם טעמי וגדרי הכלל דאין גוזרין גזירה לגזירה, תוך כדי חידוש חידושים עצומים הנוגעים להלכה למעשה בהרבה עניינים [לדוגמא נזכיר המחלוקת הגדולה העומדת על הפרק בימי חג הפסח, בדין שמן קטניות או ספק קטניות והדומים להם, אשר לפי שיטת הגה"ק מווישווא זצ"ל יש לצדד להחמיר בזה אף דהוי גזירה לגזירה, ואכמ"ל].

תשובה זו לא נמצאה בידינו בשלימותו בעצם כתי"ק, רק בהעתקת תלמיד חכם אחד שהעתיקו לעצמו, אשר מאיזה סיבה השמיט הרב המעתיק כמה קטעים מהתשובה, כמו שמצינו בכת"י המקורי של מכתב התגובה מהגה"ח מסיטשעל - שבו מתייחס לכל דברי רבו דבר דבור על אופנו - שיש בו כמה דברים שלא נמצא זכרם בהעתקה [ראה שו"ת "עמק הלכה" סי' ל"ד]. אשע"כ נאלצנו להשלים דברי התשובה על פי לשון הגה"ח מסיטשעל שהזכירם בקיצור נמרץ, על ידי שיבוץ הלשון בפנים התשובה בסוגריים מרובעות במקומם הראוי להם ככתבם וכלשונם, בתוספות מילות קישור והסברה קצרה במקום הנחוץ. עבודת ההגה והתיקון הזה, נעשה ע"י נכדו של הגה"ק מווישווא זצ"ל אשר שמו בקרבו הרב ר' מנחם מענדיל האגער שליט"א מווישווא-מאנסי, ואתו עמו הרב חיים גדליה שווארץ שליט"א, תשוח"ח להם.

כת"י מכתב התגובה של הגה"ח מסיטשעל, משתרע על פני ששה עמודים גדולים, המלאים וגדושים מן הקצה אל הקצה, שבהם מפרט "עשרת הדברות", המבוססות בעיקרם לחזור ולהשיב על תשובת רבו. חיבה יתרה נודעת לסי' ו', שבו נושא ונותן בדברי הגה"ק ר' חיים מאוטינע זצ"ל, ובדברי בנו הגה"ק ר' ישראל מאוטינע זצ"ל שכתב לחזק שיטת אביו הקדוש. גם הפתיחה והסיום יש להם ערך מיוחד, בהיותם מלאים מוסרי השכל בסוגית דביקות תלמידי חכמים. תשו"ח להרב לוי יצחק האגער שליט"א על עריכת המכתבים והתולדות עצה"י.

הכתבים האלו נתגלו לאחרונה בשעת סידור כתבי הקודש של עזרון הגאון ר' יהושע בוימל זצ"ל, ששימש כראש מתיבתא בוויזניצא ליד האב"ד ור"מ הגה"ק מווישווא זצ"ל, וככה נתגלגל לידינו מתוך אוצרו הטוב שנשאיר לפליטה בהגירתו לארה"ב טרם השואה. תודתנו הרבה נתונה לכבוד הר"ר דוד נחמי מעהלער הי"ו מנוי-יארק, שקיבל הכתי"י יקרי הערך מאת דודו הרב דר' נחום לאם שי' נכד הגאון ר' יהושע בוימל זצ"ל, והואיל בטובו למוסרו לידינו כדי לפרסמו בקובץ זה, לזכות בו את הרבים, ולהיות שפתותיהם הקדושות דובבות בקבר.

*

רבי מנחם מענדיל האגער זצ"ל מווישווא-וויזניצא נולד לאביו הסי"ק הרה"ק ה"אהבת ישראל" מוויזניץ זיע"א, בשנת תרמ"ה. עוד משחר ילדותו התבלט בתפיסתו המהירה, בשקדנותו ובהתמדתו הבלתי-נלאית, וכבר אז ניכרו בו אותות חריפותו ובקיאותו שהתפרסמו לימים לשם ולתהילה. רבינו הפליא את כל באי חצר הקודש כשהתמיד בלימודו ח"י שעות ביממה ועסק בתורה בהתמדה מופלגת, כך סיים רבינו את כל השי"ס כבר בגיל ח"י, וכל מסכתות השי"ס על כל נושאי-כליהם נחקקו במוחו כמונחים בקופסה, לכל ימי חייו. הסי"ק היה מונה שבחם של בניו הק', וכשדיבר אודות רבינו התבטא עליו בהערצה: "ארוון הספרים שלי".

כשסיים את חוק לימודו ביו"ד, נסע לברעזאן להיבחן אצל הגאון המפורסם רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, בעמחי"ס "שו"ת מהרש"ם" ו"דעת תורה", שהיה מגדולי פוסקי דורו, כדי לקבל ממנו סמיכה לרבנות. הגאון מהרש"ם שאל אותו ארבע מאות שאלות, והשיב על כולם דבר דיבור על אופניו, והמהרש"ם הופתע מאוד מידענותו וחריפותו. המהרש"ם הסביר אז, כי הכביד עליו בשאלות כה רבות, בידעו שבבוא היום אכן יישב על כס הרבנות ויפסוק הלכה למעשה בשאלות של איסור והיתר.

אכן באותו שנה שנת תרס"ח, לאחר שקיבל את ההורמנא מגדולי דורו, התעטר בהמלצת אביו הקדוש בנור הרבנות דעיר וויזניצא' שבו מלכו אבותיו מדור דור, והיה מורה ודאין ומשיב לשואליו דבר ה' זו הלכה עד יום עלותו בסערה השמימה. ככה נתפרסם שמו כגאון עצום אשר ידיו רב לו בכל

מקצועות התורה: ש"ס ונושאי כליו, ספרי הראשונים וארבעת חלקי שלחן ערוך ונו"כ, שהיו שגורים בפי. ומלבד בקיאותו העצומה בכל חלקי התורה, בנגלה ובנסתר, נודע גם בחריפותו הגדולה ובכוחו הגדול בפלפול וסברא - בבחינת סיני ועוקר הרים.

במחוזות מארמארוש נמנו וגמרו תלמידי חכמים ובעלי תריסין, כי שני גדולי התורה בגלילותיהם הם רבנו הגדול זיע"א והג"ר משה ישראל פעלמאן הי"ד אבד"ק דראגמירעשט (בעל מחבר הספר "שם ישראל"). רבינו כונה בפייהם: "עוקר הרים", ואילו הרב אבד"ק מדראגמירעשט: "סיני". שתי ענקי תורה אלו הזדמנו רבות לפונדק אחד במעונו של הרה"ק רבי חיים מאטוניע זי"ע, והפליגו שעות ארוכות בפלפוליהם בכל חלקי התורה, כאשר בני הבית מגיפים את דלת חדרו של ר"ח, כדי שאיש לא יפריע לשני הגאונים האורחים בגרסתם ופלפולם.

כשנסודה הישיבה הגדולה בוויניצא בשנת תרס"ג, ניהל רבינו את הישיבה, ושמו יצא למרחקים בזכות שיעוריו העמוקים והנרחבים בכל מקצועות התורה, למרות גילו הצעיר. סדרי הלימוד בישיבת וויניצא, הונהגו לפי חזונו של רבינו, להכשיר את הבחורים הן ללימוד גפ"ת בעיון בבקיות בכל חלקי הש"ס ונושאי-כליהם גדולי הראשונים והאחרונים, והן בלימוד הלכה ופסק, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, בלימוד השו"ע ונו"כ, כדי להעמיד דור של מורי הוראה ורבנים שיישבו על מדין, וינהיגו את קהילות הקודש בכל קצווי המדינה. אכן שימש הישיבה כבית-היוצר לתלמידי חכמים מופלגים, גדולי תורה ומורי הוראה, כאשר רבים מהבחורים קיבלו במהלך לימודם בישיבה את ההורמנא להוראה, ובמרוצת הזמן עוטרו בנור הרבנות בערי ישראל בכל רחבי העולם.

אחר המלחמה העולמית הראשונה, אשר תוצאותיה המרות ניכרו בעיר וויניצא, נבחר רבינו לכהן פאר ברבנות ווישווא, שם חזר ויסד הישיבה הגדולה והקדושה "בית ישראל" דווישווא, שהפכה למגדל-אור של תורה וחסידות במדינה כולה. רבינו גמר בדעתו הקדושה להקים דור של מורי הוראה ורבנים יושבי על מדין, שיוכלו להתמנות בבוא היום כרבנים ומו"צ בקהילות הק', ובכך יבטיחו את קיומם של חיי הדת בקרב אחינו בני ישראל הפזורים בכפרים ובעיירות. ואכן זכה להגשים את משימתו, והקים דור של תלמידי חכמים ומורי הוראה.

אף בשדה הרבנות יצאו לו מוניטין, והיה נמנה בין גדולי הדור. בהיותו מראשי ה'קאנצלעליי' בטראנסילוואניע, היה עומד בפרץ וגודר גדר בעד כרם ישראל, ואלמלא הוא נשתכחה ח"ו התורה במחוז מארמארוש. בדרשותיו החוצבות שהלהיבו כל לב שומעם, הציל את הדור הצעיר מרדת שחת. בנוסף לגדולתו בתורה, קידש וטיהר את עצמו בסילודין, בהיותו פרוש מכל תענוגי עוה"ז, וכפי שהעידו תלמידיו לא שם כר מראשותיו כל ימי השבוע. בתפילותיו הנלהבות עורר לבות בני ישראל, וכן בעריכת שלחן הטהור בלילי שבתות - עד אור הבוקר - השפיע רבות על תלמידיו וחסידיו. פעל גדולות ונצורות לעניי ישראל, בחלוקת מתן בסתר לצרכי שבתות וימים טובים, והשיא יתומים ואלמנות.

אחרי פטירת אביו מילא את מקומו בווישווא שבמארמארוש, והרבה חסידי וויניץ הסתופפו בצלו. בשנת תש"א נחלה רבינו במחלה קשה, ולאחר תקופה קצרה - ביום י"ג טבת - נסתלק לבית עולמו לדאבון לב כל בית ישראל, בהיותו אך בן נ"ה שנים. השאיר אחריו ברכה ספרו "שארית מנחם" עה"ת וסוגיות.

ויהא רעוא, שעל ידי בירור מקחו של צדיק, יהיו שפתותיו הקדושות דובבות בקבר, כמו שגילה דעתו ורצונו כמה שבועות לפני פטירתו, שחזור חידושיו ברבים כדי שיקוים בו "אגורה באהלך עולמים". אכ"ר.

לידיד נפשי הרה"ג החו"ב ירא ושלם וכו' ר' יחזקאל ווידמאן שליט"א.

ב"ה. אחדשת"ה!

עד"ת שהעיר בדברי הרשב"א והר"ן ז"ל הובאו דבריהם ביתה יוסף יו"ד סימן קפ"ג וסימן קצ"ז, שכתבו דלהכי זכה אסורה לטבול בשביעי שלה משום שמא תשמש בו ביום ותראה ותסתור ונמצאת זכה למפרע, ואף דגזירה לגזירה היא זו מכל מקום מפני כרת שבה החמירו עכ"ל. ומזה שפט כת"ה נ"י דדעת הרשב"א והר"ן דבאיסור כרת גזרינן אף גזירה לגזירה, ותמה על זה מש"ס ערוך יבמות כ"א גבי שניות לעריות דקאמר הש"ס היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה וכו', והרי עריות הוי איסור כרת ושפיר גזרינן ומאי פריך הש"ס, עכ"ד כ"ת.

הנה גוף הנחתו דס"ל להרשב"א והר"ן דבאיסור כרת גזרינן גזירה לגזירה אינה צודקת לדעתי, משום דהרי הרשב"א והר"ן ז"ל הם מהסוברים דהך איסור דלא תטבול בשביעי אינו אלא לכתחילה אבל בדיעבד עלתה לה טבילה כמבואר בב"י שם סימן קצ"ז, וא"כ מאי שייך להקשות דהוי גזירה לגזירה, הרי באיסור לכתחילה לא שייך הך כללא דאין גזרינן גזירה לגזירה כמו שכתב הטו"ז סימן קצ"ח ס"ק ד', ומאי קשיא להו להרשב"א והר"ן.

וע"כ צריך לומר דכוונתם במה שכתבו "ואף דהוי גזירה לגזירה", היינו דאף דהרשות ביד חז"ל לגזור בדבר שלא אסרו רק לכתחילה אף הרבה גזירות מכל מקום טעמא בעי מפני מה החמירו כל כך, על זה תירצו דמפני חומר איסור כרת שבה החמירו, אבל גזירה ממש אף באיסור כרת אין גזרין, וז"ב בפירוש דבריהם באופן דאין ללמוד מזה כלל חדש דבאיסור כרת גזרין אף גזירה לגזירה [ובאמת אפי' להשיטות דסוכרים דאף בדיעבד לא עלתה טבילתה "ואבל אסרו חכמים לעשות כן" היינו אף בדיעבד, מ"מ י"ל דל"ש ביה כללא דאין גזרין גזירה לגזירה כיון דהיא רק מחמת חומרא, ודבר זה מבואר להמעייין בלשון הב"י שכתב הלשון "חששו" ולא "גזרו" או "אסרו", והיינו משום דזה אינו בגדר גזירה כיון דהוי רק חומרא דל"ש ביה כללא דאין גזרין גזירה לגזירה. ועי' ברא"ש שבת כ"ד שהקשה דאיך אנן יכולין לגזור גזירות מדעתנו אחר חתימת התלמוד, וע"כ דהוא רק מחמת חומרא, יעי' ביעיר אוזן מהחיד"א ז"ל].

ובטעמא דהא מילתא שכתב הט"ז דבאיסור שאינו אלא לכתחילה לא שייך הכלל דאין גזרין גזירה לגזירה, נראה דהוא משום דכל הענין דאין גזרין גזירה לגזירה יש לומר דמגדר כל תוסיף נגעו בה, ולכך בדבר שאינו רק לכתחילה וחומרא בעלמא דלא שייך גביה דררא דכל תוסיף דלהחמיר יכול כל אחד על עצמו (עייין בפתיחה כללית), וע"כ לא שייך בזה כללא דאין גזרין.

וביתר ביאור יש לומר, דהנהגה בהא דאין גזרין גזירה לגזירה יש שתי הבנות, האחד הוא דאין היכולת ביד חז"ל לגזור יותר מחדא גזירה, כדיליף מקרא דושמרתם ולא משמרת למשמרת דאסור לגזור יותר מחדא גזירה כמש"כ רש"י (ביצה ב: ד"ה והתניא), והב' יש לומר דבאמת אין איסור לגזור יותר מגזירה אחת, רק דהוא מקובל אצל חז"ל שלא לגזור רק חדא גזירה, וכמו דאמרינן מלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן דודאי אין שום הו"א לומר דיהיה אסור לחז"ל לגזור במלתא דלא שכיחא רק שהי' כלל מקובל בידם שלא לגזור, כן נמי לענין גזירה לגזירה י"ל דהוא כלל מקובל בידם שלא לגזור יותר מחדא גזירה. ובאמת כי בלשון המורגל בש"ס "ואנן ניקום ונגזור" מוכח קצת דהיכולת ביד חכמים לגזור רק דהוא נגד המקובל.

ואמנם הפנ"י בריש מסכת ביצה והפרמ"ג בפתיחה כוללת, נראה שתפסו לעיקר דהפירוש דאין גזרין הוא דאסור לחז"ל לגזור גזירה לגזירה, משום דולא משמרת למשמרת משמע שאסור לעשות יותר מחדא משמרת. ולכאורה צריך להבין, דהרי פשטא דקרא דושמרתם הוא חוב שהטילה תוה"ק על החכמים לעשות משמרת לתורה, אם כן ממילא אי דרשינן ולא משמרת למשמרת שפיר נוכל לומר דהפירוש דכל כך אינם מחויבים לעשות להוסיף עוד משמרת למשמרת, ורק משמרת אחת חייבה התורה ולא יותר, אבל אם ברצונם לעשות יותר מחדא משמרת הרשות בידם. אבל איסורא מנלן. אך באמת הדבר נכון, דהנהגה הרמב"ם פ"ב מהלכות ממרים הלכה ט' הכריח דאיסור כל תוסיף ליכא היכא שאינו אומר שדבר זה הוא מן התורה, דאם לא כן אין יכולין חז"ל לגזור גזירות הרי עוברין על כל תוסיף, עיי"ש שהראב"ד השיגו, וכתב דב"ת לא שייך רק במצות עשה, כגון לולב וכו', וחזינן מזה דהיה סברא לומר דבגזירת חכמים יש דררא דכל תוסיף [אמנם משמע דרמב"ם לית לי' דרשת ושמרתם לזה, דאל"כ אמאי לא תירץ דלכך ליכא בסייגים כל תוסיף. ואולי י"ל דרמב"ם לא הי' כוונתו ליישב הקושיא רק להגביל ענין כל תוסיף].

והנהגה בש"ס סוטה ג' מבואר דסבירא ליה לר"י דוקנא לה הנאמר בסוטה הוי רק רשות אף דנכתב בלשון ציווי, ובש"ס שם מפרש טעמא דר"י כלפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך וכו' יכול כגון זו תלמוד לומר ועבר וכו', ועיי"ש, ומתבאר מזה דכל היכא דיש סברא חיצונית דאסור לעשות כן אז אמרינן דהתורה כיונה רק להתיר ולא שיהא חוב, וכן הוא הכלל בכל המצות עיי"ש. ועייין עוד בש"ס זבחים ס"ו גבי לא יבדיל ובתוס' שם, דגם בכל לא תעשה שבתורה הוא כן, דהיכא דיש סברא חיצונית דמצוה לעשות כן אז אמרינן דכוונת התורה היתה רק לסלק הסברא חיצונית ולומר דאין כאן מצוה, אבל לא שיהא איסור.

ומעתה נחזי אנן, בקרא דושמרתם את משמרתי דיש סברא חיצונה דאסור לעשות משמרת לתורה משום איסורא דבל תוסיף, שוב ע"כ הפירוש בקרא דושמרתם אינו חוב לעשות משמרת, רק רשות שנתנה התורה לעשות משמרת וליכא משום בל תוסיף, דומיא דוקנא לה הנאמר בסוטה, וממילא אי דרשינן ולא משמרת בהכרח לומר דאסור לעשות משמרת למשמרת, ורק משמרת אחת התירה התורה ולא יותר מדררא דבל תוסיף, ושפיר כתבו הפנ"י והפרמ"ג דאסור לגזור גזירה לגזירה. ולפי זה באיסור שלא אסרו רק לכתחילה דליכא גבי' שום דררא דבל תוסיף כנוכר לעיל, שוב ליכא הך כללא דאין גזורין גזירה לגזירה.

ובטעם הדבר מדוע באמת נהגו כן שלא לגזור רק חדא גזירה, נראה דהנה בכל גזירה שגזרו חז"ל הוא מחשש שמא יבוא לעשות איסור, אבל אינו ודאי שיבוא לידי איסור וזלת גבי שמא יטה שבת כ"ד שכתבו התוס' שאינו בחלב מהותך דהוי ודאי שיטה עיי"ש, אבל שאר גזירות חז"ל כמו מקח וממכר בשבת משום שמא יכתוב הרי אין ברור שיכתוב רק חשש שמא יבוא לידי כתיבה. ומעתה בגזירה לגזירה הרי יש לנו ב' צדדים, שלא יבוא לידי איסור, ואף אם יארע פעם אחד שיבוא לידי איסור הוא בגדר מלתא דלא שכיחא, ואם כן כמו מדל"ש לא גזרו בה רבנן מהאי טעמא גופא אין גזורין גזירה לגזירה, דזה הוי מלתא דלא שכיחא שיבוא לעשות איסור ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן.

ובזה אמינא לישב קושית רש"י בשם רבו ז"ל בריש מסכת ביצה בד"ה והתניא, אהא דפריך שם ואם איתא ליגזור משום הנך דמתילדין ביומיהון, ומשני ביצים גמורים מלתא דלא שכיחא ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, וקשה מאי פריך וליגזור משום הנך דמתילדין הא הוי גזירה לגזירה, וכן הקשו בתוספות שם. ולפי"ד הנ"ל מיושב לנכון, דהרי כל הטעם דאין גזורין גזירה לגזירה הוא משום דהוי מילתא דלא שכיחא, וכל זה ניחא אי כבר ידעינן דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בו רבנן, אבל להס"ד דלא ידע מהך כללא דמלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן ממילא גם גזירה לגזירה גזרינן כיון דחד טעמא לתרווייהו, ושפיר פריך הש"ס ודו"ק.

והנה כל זה הוא רק אי נימא דושמרתם הוי חוב שחייבה תורה לחכמים לגזור ולעשות משמרת, וממילא דהך ולא משמרת למשמרת הוא רשות ולא איסור, ועכצ"ל דאין גזורין הוא משום דדמיה למילתא דלא שכיחא. אבל אי נאמר דושמרתם הוי רשות, אם כן ע"כ אי דרשינן ולא משמרת למשמרת פירושו דאסור לעשות יותר מחדא, ושוב הדרא לדוכתא קושית רבו של רש"י דהא הוי גזירה לגזירה, וע"כ צריך לתרץ כמו שכתב רש"י שם דמיירי ביום טוב אחר השבת עיי"ש.

ועל פי זה יתישב דקדוק עצום בדברי רש"י ז"ל שם, שאחר שהביא קושית רבו ותירוצו הנ"ל סיים וז"ל והא דאין גזורין גזירה לגזירה בכל הש"ס הוא מקרא דושמרתם. והוא פלא דמאי בעי רש"י הכא בזה, אם להשמיענו טעמא דאין גזורין הוי ליה לפרושי בשבת י"א שהוא הפעם הראשון דמייתי הש"ס הך דאין גזורין. ולהנ"ל הדבר נכון מאוד, דלהכי הביא ילפותא זו כאן כי היכי דלא תיקשי על רבו ז"ל דמאי הקשה מגזירה לגזירה, הרי בהס"ד אכתי לא ידע דמלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, ואם כן גם גזירה לגזירה גזורין, ולזה סיים דטעמא דאין גזורין הוא מקרא דושמרתם ושוב לא שייך הא למילתא דלא שכיחא, ושפיר הקשה רבו ז"ל.

ובגוף הדבר אי באיסור כרת גזרינן אף גזירה לגזירה, ראיתי בשד"ח ערך גזירה שהשגתיו לפי שעה, שהעיר גם כן מדברי הרשב"א והר"ן שהביא כ"ת נ"י ודחה זה עיי"ש בדבריו. ולדעתי יש לומר דזה תליא בפלוגתת יבמות קי"ט גבי היתה לה חמות, דר"נ סבר דרישא איסור כרת חששו סיפא דאיסור לאו לא חששו, ורבא חולק דמכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת עיי"ש, ואם כן לר"נ שפיר יש לומר דאף דבכל מקום לא גזרינן גזירה לגזירה מכל מקום באיסור כרת גזרינן, אבל לרבא דסבירא ליה דאין חילוק בין כרת ללאו כיון דשניהם מן התורה שוב גם לענין גזירה לגזירה אין חילוק. ובזה יתישב קושית כת"ה נ"י מיבמות כ"א

הנ"ל, דשם קאי לרבא ולדידיה באמת אין חילוק בין כרת ללאו, ושפיר הקשה הש"ס איהו גופא גזירה וכו'. ועיין ברש"י שם ד"ה מ"ל, שנראה דסבירא ליה לרש"י דבהרחקה גם רבא מודה דיש חילוק בין כרת ללאו, אמנם בש"ס לעיל פ"ב מפורש דאין חילוק וגם בהרחקה סבירא ליה דמה לי איסור לאו מה לי איסור כרת.

ועיין במשנה למלך פ"ב מהלכות ביכורים הלכה י"ט, דבאיסור כרת לא מהני ספק ספיקא ואף בספק ספיקא אזלינן לחומרא, והפרמ"ג בפתיחה להלכות טריפות השיגו והביא ראיה גמורה דגם באיסור כרת מהני ספק ספיקא, והאחרונים העירו בזה דתליא בפלוגתא רבא ור"נ, ובזה מישבים קושית הפרמ"ג שם. ואם כן גם לענין גזירה לגזירה יש לומר הכי דתליא בפלוגתא זו, ובזה היה מקום להסביר פלוגתא אביי ורבא בש"ס שבת י"א גבי לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, וקא בעי הש"ס בכרמלית מהו אמר אביי היא היא רבא אמר היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה עיי"ש, והדבר צ"ב דבמאי פליגי. ולהנ"ל הדבר נכון דהא שם באיסורי שבת מיירי דהוא בכרת, וע"כ סבירא ליה לאביי דהיא היא אף דהוי גזירה לגזירה דבאיסור כרת גזרינן אף שני גזירות, ואמנם רבא לשיטתו דמה לי איסור לאו מה לי איסור כרת, וגם באיסור כרת אין גזרינן, שפיר קאמר איהו גופא גזירה וכו' [אלא שיש לדחות זה עפ"י הדברי אמת שכ' לחלק בין איסור כרת למיתת בית דין]. ומיושב קושית התוס' שם ד"ה אמר, שהקשו הרי אביי גופא פריך במסכת ביצה למאן דגזר אטו פירות הנושרים, הרי היא גופא גזירה וכו', ולהנ"ל מיושב דשם מיירי באיסורי יו"ט דלא הוי רק לאו, ובזה שפיר א"ג ורק בשבת ס"ל דהיא היא ודו"ק.

והנה התוס' שם כתבו לחלק דרק בהוצאה ס"ל לאביי דגזרינן גזירה לגזירה, ובמהר"ם לובלין הסביר דבריהם משום דאין הכל יודעין לחלק בין כרמלית לרה"י עיי"ש. ודבריו תמוהים דהא אביי מייתי ראיה לדבריו ממתניתין דלא יצא החייט במחטו וכו', והרי התם לא מיירי כלל מכרמלית, וא"כ גם לאביי יקשה אמאי גזרינן בחייט, ומדבריו התוס' מפורש דכל הני תא שמע אביי קאמר להו עיי"ש, וצ"ע.

ובכוונת התוס' י"ל דכיון דהוצאה היא מלאכה גרועה דמ"ל מרה"י לרה"ר או מרה"י לרה"י כמ"ש התוס' בריש שבת ד"ב ופשוט, ולזה יש לחוש דמורי בה היתירא טפי משאר איסורים, וע"כ ס"ל לאביי דגזרינן בהוצאה אף גזירה לגזירה, ועיין בפרישה יו"ד סימן קפ"ג שכתב לחלק בין זבה גדולה לקטנה, דבגדולה טפי מורי בה היתר דאין איסורו נראה בעיני המון דאולי לא היתה כלל ז"ג, וע"כ גזרינן גבה גזירה לגזירה עיי"ש, וה"ה גבי הוצאה דאין איסורו נראה כ"כ בעיני המון יש לחוש יותר.

והנה כ"ת נ"י הביא בשם כ"ק דודי הגאון הצדיק מאטיניע שליט"א, שאמר לחלק בין הך גזירה לגזירה דטבילה בז' לשאר גזירות, דהכא הוא החשש שמא באותו פעם תבוא לידי איסור ע"י טבילה זו, אבל בשאר גזירות כמו בשניות לעריות או בחשש דמיעוט המקפיד ל"ה החשש רק שמא עי"ז תבוא בפעם אחר לידי איסור, ולכן רק גבי טבילה בז' כתבו הרשב"א והר"ן הנ"ל דמשום חומרא דכרת גזרו גזירה לגזירה, אבל בשאר גזירות אף באיסור כרת לא גזרו גזלג"ז. וכת"ה נ"י תפס עליו ממה דקיי"ל דגם בשמיני לא תטבול ביממא משום סרך בתה, והרי זה הוי כמו שאר גזירות דחיישינן שמא תבוא בתה בפעם אחר לידי איסור, עכ"ד.

הנה אין זה השגה כלל, דסרך בתה אליבא דכו"ע לא הוי רק חומרא, ואין זה ענין כלל לגזלג"ז כמו שכתבתי לעיל. אמנם גוף החילוק, אם כי איתמחי גברא כ"ק דודי הגה"צ הנ"ל וכל דבריו הם בנותן טעם, אבל כאן לא ירדתי לסוף דעתו הרמה, ואולי כ"ת קיצר בדבריו, דמאי בין זו לשאר גזירות הרי גם בטבילה אינה לידי איסור מיד רק דחיישינן שתורה לה היתר אח"כ לשמש ותבוא לידי איסור, והרי היא כמו גבי מיעוט המקפיד, ואם לחלק דבכאן תבוא לידי איסור

באותו היום ושם תבוא לידי איסור בזמן מה, הנה איזו גבול ניתן בין היום וליומא אחר, ואם לחלק באנו עדיפא י"ל, דשאני הכא דהרי כל גזירת חז"ל הוי החשש ע"י מעשה כמו שמא יעלה ויתלוש, וע"כ א"ג גולג"ז דכולי האי לא חיישינן שיעשה שני מעשים המביאים לידי איסור, אבל הכא החשש דשמא תראה אינה ע"י מעשה דמעצמה תראה, ע"כ ל"ה בגדר גזירה לגזירה, ובאיסור כרת החמירו לגזור גזירה לגזירה כזו אבל בשאר גזירות דתליא במעשה לא גזרו אף באיסור כרת.

אמנם לדעתי א"צ לכל זה משום דאסתגיר בקמייתא, דאין ללמוד מדברי הרשב"א והר"ן כלל חדש דבאיסור כרת גזרינן גזירה לגזירה, דהם לא נקטו בלשונם רק ויחמירו, וחומרא אינה בכלל גזירה לגזירה, וזה ברור.

הנה הבאתי דברי הרשב"א והר"ן בטעם איסור הטבילה בז' שהוא משום שמא תשמש ותראה ותסתור [דשמא תראה חיישינן, כמבואר בנובי"ק לענין הווסתות לחלק בין חזקה על העבר ובין חזקה על הלהבא, דחזקת טהרה על הלהבא לא אמרינן]. ועיקר הדברים הוא בש"ס נדה ס"ז, דאמרינן שם אמר ר"ש אחר תטהר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבוא לידי ספק, וברש"י שם ד"ה לידי ספק, שמא תשמש בו ביום ותראה מיד לאחר תשמיש ונמצא סותרת כל מה שלפניה וטבילתה פסולה עכ"ל, ומבואר מדבריהם דעיקר האיסור הוא כיון דקיי"ל דרואה בז' סותרת למפרע ע"כ חיישינן שמא תראה ותסתור.

והדבר צ"ע רב, דמדוע לא חששו לשמא תראה בשעת תשמיש ואף אי הי' הדין דרואה בז' אינה סותרת למפרע גם כן אסורה הטבילה משום שמא תשמש ותראה בשעת תשמיש, ול"ל הטעם דסותרת למפרע, ואי דליכא למיחוש שמא תראה בשעת תשמיש משום דביום הז' היא בחזקת מסולקת דמים דמעניה סתום, כדקיי"ל נדה ס"ט תחילתן אעפ"י שאין סופן עיי"ש, וגם כיון דכבר טבלה הרי היא בחזקת טהרה כמ"ש התוס' זבחים כ"ט, ולהכי לא חיישינן שמא תראה בשעת תשמיש כמו דלא חיישינן באשה דעלמא, א"כ גם לשמא תראה ותסתור ליכא למיחש מהאי טעמא גופא מכח חזקת טהרה.

ולכאורה היה נראה לישב עפ"י ד הראב"ד ז"ל הביאו הרא"ש פרק בנות כותים, שכתב דהא דקיי"ל דפולטת ש"ז סותרת למפרע, זה אינו אלא לטהרות דאם נוגעת בהם נטמאו אבל לבעלה מותרת, והביא ראיה לדבריו מש"ס דילן דחשו חכמים שמא תראה ותסתור וכו', ול"ל הך טעמא הרי בלא"ה אף אי לא תראה דם מ"מ תהיה פולטת ש"ז ותסתור ומוכח דהך דינא דפולטת ש"ז אינו אלא לטהרות ולא לבעלה עיי"ש. ולפי זה יש לומר דבאמת אין לנו לחוש שמא תראה דם בז', דכיון דכבר טבלה הרי היא בחזקת טהרה, וכמו בכל אשה בימי טהרתה דמותרת לבעלה ול"ח שמא תראה בשעת תשמיש, כן נמי בז' שלה לא היה לנו לחוש לשמא תראה מכח החזקת טהרה, ואמנם אי תשמש בו ביום ותפליט ש"ז ואז תהא טמאה למפרע עכ"פ לטהרות, דלענין טהרות לכו"ע פולטת סותרת, וא"כ איתרע לה החזקת טהרה במקצת ואז שפיר יהיה לנו לחוש שמא תראה דם כיון דכבר הורע החזקת טהרה ע"כ לטהרות [ע"ד הר"ש הנודע במקואות פ"ב מ"ב].

ואמנם הא דפולטת ש"ז הוא רק במהלכת או מתהפכת אחר התשמיש כמבואר בש"ס וברא"ש פרק ב"כ הנ"ל, וא"כ ממילא בשעת תשמיש אין לנו לחוש שמא תראה דהרי אז היא בחזקת טהרה מעליא, ורק אחר התשמיש מיד כשמתהפכת דאז נעשית טמאה לטהרות ואיתרע לה החזקת טהרה, ואז שפיר חיישינן שמא תראה דם, ומעתה נכונים דברי רש"י והמפרשים ז"ל דע"כ הוצרכו לטעמא דסותרת למפרע, דעל שעת תשמיש אין לחוש משום החזקת טהרה, ועיקר החשש מתחיל אח"כ מיד אחר התשמיש כשפולטת הש"ז.

ובזה היה מקום לישב קושית התוס' נדה ס"ז ד"ה אבל, שהקשו דאם נאמר דאבל אסור חכמים לעשות כן קאי על תשמיש ולא על הטבילה א"כ האיך קאמר שמא תבוא לידי ספק הרי כבר באה

לידי ספק בשעת תשמיש עייש"ה. ולהנ"ל הדבר נכון, דכיון דכל החשש שמא תראה הוא רק אחר שתפליט ש"ז ע"י ההיפוך או ההילוך, א"כ בשעת תשמיש ליכא ספק כלל, דמכח חזקת טהרה אמרינן דודאי לא תראה, ורק אח"כ כשמהלכת מתחיל הספק, וא"כ שפיר קאמר שמא תבוא ע"י ההילוך אח"כ לידי ספק ודו"ק.

אמנם לאמת אין בזה עוד כדי יתובא דעתא, דשיטת הראב"ד היא יחידאה בזה וכל הפוסקים חלוקין עליו, ע"י ברא"ש שם דפולטות ש"ז סותרות אפילו לבעלה ורק דב' אינה סותרת אפילו לטהרות עיי"ש [אף שהרשב"א כתב שכל הגאונים והרי"ף שלא הזכירו דבר זה משמע דס"ל כהראב"ד, הרי כבר כתב הב"י בסימן קצ"ו שאין ראייה מדהשמיטו הרי"ף שכמה דינים השמיט הרי"ף, כי דרכו להשמיט מה שאינו מצוי וגם זה אינו מצוי שרוב הנשים דרכן להמשיך ראייתן חמשה או ששה ימים ואינן צריכות לדין זה עכ"ל הרב"י. אמנם עיין בנובי"ת יו"ד סי' קכ"ה שכתב דדברי הב"י דחוקים, כי כמה נשים רואות יום או יומים ופוסקות, ועיי"ש שכי' באופן אחר. והנראה לפענ"ד הטעם שהרי"ף והגאונים השמיטו דבר זה דסתירת ש"ז, דס"ל כהר"ן במס' סוכה ריש פרק ג' דלא אמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו רק במה שמפורש בתורה, אבל בדבר שאינו מפורש בתורה ע"ז לא תקנו שיהא כעין תורה עיי"ש, ממילא לית להו מש"כ התוס' בדף ל"ג ע"א בד"ה רואה הוא שגם בדין חומרא דר"ז הדין כן שמסתמא כעין דאורייתא תיקון, ודו"ק].

ואפילו לשיטת הראב"ד צ"ע אי זה מיקרי הורע חזקת טהרה, דאף דטמאה היא לטהרות מ"מ החזקה שאינה רואה וחזקת היתר לבעלה במקומה עומדת ואין מחזיקין מטומאה לאיסור, וע"כ אף אי תפלוט ש"ז יש לנו להעמידה בחזקתה שלא תראה, וע"כ מוכרח לומר דלהכי חיישינן שמא תראה כיון דאשה זו עדיין עומדת בימים שהצריכה תורה לנקיים ע"כ לא מהני החזקת טהרה, וא"כ שוב יש לנו לחוש גם כן שמא תראה בעת תשמיש, ול"ל הטעם דסותרת למפרע [ועוד יש לדחות, דאפי' לשיטת הראב"ד לא שייך כלל לומר כאן לענינינו דיצאה מחזקתה לדבר אחד, מטעם דבוה"ז ליכא נפ"מ לטהרות].

ידידו דושה"ט באה"ר ומברכו בכל מילי דמיטב ומצפה לישועת הש"י במהרה

הק' מנחם מענדיל בהרה"צ שליט"א

להיות מוכן להקב"ה

קדש. פירוש של קדש שצריך להזמין עצמו להקב"ה, שפירוש של קדש הוא הזמנה, כמו הפירוש של הרי את מקודשת לי שתהא מזומנת לי ואסורה לכולי עלמא כהקדש, רק להיות מוכנת להחתן בכל עת שירצה, כך צריך לקדש עצמו להיות מוכן להקב"ה.

(עבודת ישראל)